

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ
КАФЕДРА «ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА
ПІДПРИЄМНИЦТВО»**

ПІЧУГІНА ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА

УДК 336.717.137
(індекс)

**ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕДИТНО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ
ТА РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ЗНИЖЕННЯ ЙОГО РИЗИКОВАНОСТІ**

Спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування

**Автореферат
магістерської роботи на здобуття
освітнього ступеня «магістр»**

Краматорськ – 2018

Магістерською роботою є рукопис
Роботу виконано у Донбаській державній машинобудівній академії
Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ).

Науковий керівник (консультант) – кандидат економічних наук, доцент

Гетьманенко Юлія Олександрівна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України
(м. Краматорськ), доцент кафедри фінансів,
банківської справи та підприємництва.

Офіційний рецензент – кандидат економічних наук, доцент

Бившева Лада Олексіївна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України
(м. Краматорськ), доцент кафедри менеджменту.

Відповідальний за науково-дослідну роботу студентів на кафедрі фінансів, банківської справи та підприємництва – кандидат економічних наук, доцент

Михайличенко Наталя Миколаївна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України
(м. Краматорськ), доцент кафедри фінансів,
банківської справи та підприємництва.

Захист відбудеться 18 грудня 2018 року о 09:00 годині на засіданні державної
екзаменаційної комісії у Донбаській державній машинобудівній академії
Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ,
бул. Машинобудівників, 39а, ауд. 2319.

Автореферат магістерської роботи викладено на офіційному сайті Донбаській
державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап становлення ринкових відносин в економіці України характеризується посиленням ролі банківської системи у стимулюванні економічного зростання, що визначається активізацією кредитних вкладень комерційних банків у реальний сектор господарства. Кредитування як фундаментальна складова діяльності банків є головним джерелом забезпечення потреб підприємств у грошових ресурсах, слугуючи основою для збільшення інвестицій, сприяючи неперервності і прискоренню відтворювального процесу та зміцнюючи економічний потенціал суб'єктів господарювання.

Ефективний та якісний кредитний портфель сприяє максимізації дохідності як окремого банку, так і загального результату діяльності банківської системи України. Банки проводять аналіз кредитного портфеля, який здійснюється у двох напрямках: аналіз структури та динаміки кредитного портфеля; якісний аналіз кредитного портфеля. Комерційні банки є одним з найважливіших елементів інфраструктури економіки. Саме вони забезпечують взаємозв'язок між державою, товаровиробником і населенням шляхом здійснення між ними розрахунків, залучення тимчасово вільних коштів та надання позик.

Дослідженню значення, особливостей оцінювання та пошуку шляхів покращення кредитного портфеля банків присвячено ряд праць таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: Арбузов С.Г., Бугель Ю.В., Голуб В.М., Долан Е.Дж., Кокін О.С., Лаврушин О.І., Панова Г.С., Пашков О.І., Челноков А.О., Шумкова О.С., та інші.

Дослідження показують значення сутності та специфіки формування кредитного портфеля, механізму управління кредитним портфелем та методичних засад оцінки ефективності кредитної діяльності.

Разом з тим існує багато не в повній мірі вирішених проблем оцінки методів аналізу та пошуку шляхів щодо зниження ризику кредитного портфеля банку без яких неможливе прийняття необхідних управлінських рішень. Дослідження науковців доповнюють один одного та допомагають сформулювати комплексне значення кредитного портфеля. Таким чином, кредитний портфель являє собою інструментом управління активними операціями банку, метою здійснення яких є підвищення ефективності діяльності, що досягається шляхом надання позичок за різними напрямками кредитування з врахуванням встановлених вимог. Управління кредитним портфелем дає змогу балансувати та стримувати ризик усього портфеля, контролювати ризик, притаманний тим чи іншим ринкам, клієнтам, позиковим інструментам, кредитам та умовам діяльності. Для ефективного управління кредитним портфелем необхідний його аналіз за різними кількісними та якісними характеристиками як в цілому по банку, так і по його структурним підрозділам.

Актуальність зазначених проблемних питань, їх теоретичне та практичне значення зумовили вибір теми магістерської роботи, мету і задачі дослідження.

Мета магістерської роботи полягає в дослідженні теоретичних основ аналізу кредитного портфеля комерційного банку, проведення аналізу кредитного портфелю банків України, а також розробка заходів щодо зниження ризикованості кредитного портфеля.

Досягнення вказаної мети передбачає послідовне вирішення таких завдань:

- вивчити сутність та значення кредитного портфеля комерційного банку;
 - розглянути організаційно-інформаційне забезпечення аналізу кредитного портфелю комерційного банку;
 - визначити методика та способи аналізу кредитного портфеля банку;
 - проаналізувати аналіз кредитного портфеля банків України;
 - здійснити аналіз кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк»;
 - проаналізувати кредитний ризик та його вплив на кредитну діяльність банків України та ПАТ «УкрСиббанк»;
 - здійснити аналіз якості кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» з погляду ризику;
 - розробити заходи щодо зниження ризику кредитного портфелю банку;
 - проаналізувати резервування як метод зниження ризикованості кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк»;
 - впровадити створення ситуаційного центру управління проблемними кредитами ПАТ «УкрСиббанк».
- *Об'єктом дослідження є комерційний банк ПАТ «УкрСиббанк», що має розгалужену мережу та діє в ринкових умовах.*

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних підходів щодо формування кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк».

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою магістерського дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, фінансів, праці вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків з питань оцінки структури та динаміки кредитного портфеля банку. В роботі використовуються наступні методи дослідження: реферативний (при огляді та підборі літературних джерел); аналізу (при розгляді сутності кредитного портфелю банку та методики його аналізу, при аналізі фінансових показників діяльності аналізованого банку); табличний (для аналізу та узагальнення даних); групування та порівняння. Інформаційною базою для вивчення та аналізу даної теми виступила література у відповідності до предмету дипломної роботи, а саме: праці провідних фахівців з проблем якості кредитного портфелю банків, матеріали бюлетенів та статистичних збірників, статті періодичних видань, а також офіційна інформація Національного банку України щодо розвитку кредитування в країні та інформація з офіційного сайту ПАТ «УкрСиббанк».

Наукова складова магістерської роботи полягає у:

- *подальшому дослідженні:*
- понятійно-категорійного апарату кредитної діяльності банку, а саме уточнення змісту поняття «кредитний портфель», визначення його значення та завдання;
- теоретичних основ визначення організаційно-інформаційне забезпечення аналізу кредитного портфелю комерційного банку;
- теоретичних основ визначення методики та способів аналізу кредитного портфеля банку;
- *подальшому розгляді:*

- підходів до аналізу кредитного портфеля банків України;
- підходів до аналізу кредитного ризику та його вплив на кредитну діяльність банків України;
- підходів до аналізу якості кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» з погляду ризику;
- *подальшому розвитку і реалізації:*
- існуючих напрямів покращення зниження ризикованості кредитного портфеля банку;
- існуючої методики резервування як метода зниження ризикованості кредитного портфеля;
- існуючих підходів щодо зниження ризикованості кредитного портфеля за допомогою впровадження ситуаційного центру управління проблемними кредитами.

Перший розділ магістерської роботи присвячено дослідженню теоретичних основ аналізу кредитного портфеля комерційного банку. В його межах визначено сутність кредитного портфеля, його значення і завдання; визначено види, етапи та методи аналізу фінансового стану; розглянуто організаційно-інформаційне забезпечення аналізу кредитного портфелю комерційного банку; наведена методика та способи аналізу кредитного портфеля банку

В другому розділі магістерської роботи проводиться аналіз кредитного портфеля банків України та ПАТ «УкрСиббанк»; проводиться аналіз кредитного портфеля банків України; проводиться аналіз кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк»; аналіз кредитного ризику та його вплив на кредитну діяльність банків України, а також аналіз якості кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» з погляду ризику. На основі узагальнених даних про результати аналізу кредитного портфеля банку, розроблено основні заходи щодо зниження ризикованості кредитного портфеля банку, які викладено **в третьому розділі** магістерської роботи. На цьому етапі визначено основні проблеми управління кредитним портфелем банків України та шляхи їх подолання, а також розглянуто резервування як метод зниження ризикованості кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» та пропонувано створити ситуаційний центр управління проблемними кредитами ПАТ «УкрСиббанк».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоноване впровадження резервування як метода зниження ризикованості кредитного портфеля, а також ситуаційного центру управління проблемними кредитами, яке викладено у третьому розділі магістерської роботи, доведено до рівня практичних рекомендацій щодо зниження ризикованості кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» і буде ураховано для впровадження.

Структура й обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, переліку використаної літератури (30 найменувань на 2 сторінках) і шести додатків, містить 20 таблиць і 27 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 128 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи аналізу кредитного портфеля комерційного банку**» розглянуто сутність та значення кредитного портфеля комерційного банку; організаційно-інформаційне забезпечення аналізу кредитного портфеля комерційного банку; розглянута методика та способи аналізу кредитного портфеля банку.

Кредитний портфель - це сукупність фінансових активів; банк може бути представлений як сукупність дохідних активів, переважно кредитів, таким чином, дається визначення поняття портфеля як сукупності фінансових активів, у тому числі кредитів. Кредит як складова категорії фінансів відтворює у сукупному кількісному та якісному аспектах напрями і результати кредитної діяльності банківської системи (або окремого банку) та її вплив на розвиток соціально-економічних відносин у суспільстві. Крім того, до кредитного портфеля належать позичкові ресурси, що надаються небанківськими суб'єктами фінансового ринку, а також сфери господарського кредитування, але існує думка, що вони не потрапляють під пряме регулювання з боку державної кредитної політики.

Основними цілями формування кредитного портфеля банку є: мінімізація рівня кредитного ризику; високий рівень доходу в поточному періоді; високий темп очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі, а також дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля. Існують наступні типи кредитного портфеля: портфель доходу, портфель ризику, збалансований портфель. Слід зазначити, що ризиковий портфель характеризується підвищеним рівнем прибутковості при високому рівні ризику, тоді як, у портфелі доходу рівень прибутку є нижчим, однак й кредитні ризики є мінімальними. Збалансований кредитний портфель являє собою сукупність банківських кредитів та має структуру і фінансові характеристики, що лежать в межах вибору найбільш ефективного вирішення поєднання ризику і прибутковості.

За об'єктами кредитування кредитний портфель банку поділяється на такі види: портфель комерційних кредитів, інвестиційних, вексельних, іпотечних та споживчих кредитів. Наприклад, об'єктами кредитування юридичних осіб можуть виступати операції з покриття розриву в платіжному обороті, фінансування укладених контрактів, виплата заробітної плати співробітникам, придбання обладнання, житлове та комерційне будівництво та ін. До об'єктів кредитування фізичних осіб відносяться покупка нерухомості, рухомого майна, товарів народного споживання та інші.

За строками кредитування виокремлюють кредити до запитання (онкольні) та строкові. У свою чергу, строкові кредити комерційних банків поділяються на короткострокові (строком до одного року), середньострокові (строком від одного до трьох років) та довгострокові (понад трьох років). Дослідимо більш детально зміст кожної з переліченої ознаки кредитного портфелю банку.

Інформаційне забезпечення кредитної діяльності банківської установи формують різноспрямовані інформаційні потоки: інформація, що надходить до установи банку ззовні з певних джерел (від Національного банку, позичальників, клієнтів, контрагентів, рейтингових агентств, інших фінансових установ, органів

статистики, податкових органів і таке інше) та інформація, яку формують безпосередньо в установі банку, – систематизують, опрацьовують, аналізують – слугує базою для прийняття управлінських рішень та передається назовні у форматі оперативного сповіщення позичальників, оприлюднення показників фінансової і статистичної звітності тощо.

Організація інформаційного забезпечення процесу банківського кредитування передбачає виконання двох типів завдань: забезпечення належних якісних характеристик кредитної інформації та оптимізація процесів її збору (формування), опрацювання, передачі та використання. Сучасний стан вітчизняного кредитного ринку характерний високими ризиками зовнішнього середовища функціонування всіх його учасників – як банків, так і потенційних позичальників.

Також розрізняють наступні можливі напрями аналізу кредитного портфеля: за строками кредитування; у розрізі видів кредитів; аналіз кредитного портфеля за рівнем ризику; аналіз галузевої структури кредитного портфеля; аналіз за категорією постачальника; аналіз за видами забезпечення тощо.

Аналіз кредитного портфеля потребує дослідження його структури в розрізі груп ризику, ступеня забезпеченості, галузевої структури, форм власності позичальників і т. п., а також вивчення динаміки кожної групи, сегментації кредитного портфеля. В сучасних умовах оцінка якості кредитного портфеля комерційного банку залежить саме від правильної оцінки ризику, який бере на себе банк, здійснюючи різні операції.

Для банківської діяльності важливим є не уникнення ризику взагалі, а його передбачення та зниження до мінімального рівня, тобто застосування різних методів управління ризиками. Якісне оцінювання кредитного портфеля має на меті насамперед максимально знизити ризик неповернення позики, що веде до значних втрат для банків і може привести його до банкрутства.

Показники, що дають змогу оцінити якість кредитного портфеля банку, представлені у вигляді двох груп: показники ризику кредитного портфеля та показники дохідності кредитних операцій.

Важливе місце в здійсненні кредитних операцій комерційних банків є нормативно-правові акти, які регулюють питання ліцензування банківських операцій. На сьогодні, таким нормативно-правовим актом є Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів (далі – Положення № 306). Так, у главі 2 Положення № 306 зазначені основні положення щодо ліцензування банків, у главі 3 - описано процедуру надання відповідних ліцензій. Однією з умов отримання ліцензії на здійснення банківських операцій є дотримання економічних нормативів, які наведені в Інструкції НБУ «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» № 368 (далі – Інструкція № 368).

Рівень дохідності кредитного портфеля банку залежить від низки економічних чинників: ринкової ставки відсотка, обсягу та структури кредитного портфеля, умов конкуренції на банківському ринку, власних можливостей банку щодо вибору напрямів та об'єктів кредитування. На формування структури кредитного портфеля банку істотно впливає специфіка сектору ринку, що його обслуговує цей банк.

У другому розділі «Аналіз структури та динаміки кредитного портфеля банків України та ПАТ «УкрСиббанк» за 2015-2017 роки» проведено аналіз структури

кредитного портфеля банків України; аналіз динаміки та структури кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк»; аналіз кредитного ризику та його вплив на кредитну діяльність банків України, а також проведено аналіз якості кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» з погляду ризику.

Аналіз кредитного портфеля потребує дослідження його структури в розрізі груп ризику, ступеня забезпеченості, галузевої структури, форм власності позичальників і т. п., а також вивчення динаміки кожної групи, сегментації кредитного портфеля.

За підсумками 2016 року чисті активи банківської системи України збільшилися несуттєво. Їх обсяг станом на 01.01.2017 р. відповідав 1,256 млрд. грн. проти 1,254 млрд. грн. на початок року. Водночас з початку 2017 року їх обсяг також зріс до 1,266 млрд. грн. Ключовим фактором коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, поряд із виведенням частини комерційних банків з ринку, рухом клієнтських коштів та скороченням кредитних портфелів.

З початку 2017 року по вересень офіційний курс гривні по відношенню до долару США знижувався з максимальної позначки в 27,72 грн. за дол. США 17.01.2017 до 25,44 грн. за дол. США на 29.08.2017 р. З вересня до початку жовтня, курс гривні поступово зміцнюється, і на 29.09.2017 р. був на рівні 26,52 грн. за дол. США.

За 2017 рік обсяг кредитів наданих як фізичним, так і юридичним особам збільшився у порівнянні з попереднім роком. Так, станом на 01.01.2018 р. кредити фізичним особам відповідали сукупно 170,94 млрд. грн., для юридичних осіб цей показник складав 870,30 млрд. грн. (проти 157,39 млрд. грн. і 847,09 млрд. грн. на початок року відповідно). Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, зріс на 8,6%, юридичним особам – на 2,7% у порівнянні з початком року.

Проведений аналіз структури кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» за 2015-2017 рр. показав: найбільшу питому вагу в структурі кредитного портфелю аналізованого банку займають інші строкові кредити: 48,20% у 2015 році, 61,12% у 2016 році і 59,37% у 2017 році. На другому місці посідають споживчі кредити: 3,84% у 2015 році, 4,77% у 2016 році та 6,86% у 2017 році. На третьому місці посіли овердрафти: 0,70% у 2015 році, 0,84% у 2016 році та 1,14% у 2017 році. Що стосується, іпотечних кредитів на купівлю нерухомості, то вони зменшилися на: 32,48% у 2015 році, 24,83% у 2016 році та 20,45% у 2017 році, а також незначну долі в загальній структурі кредитного портфелю банку займають інші іпотечні кредити: 14,78% у 2015 році, 8,44% у 2016 році, 12,18% у 2017 році.

Що стосовно, розподілу кредитів за видами валют ПАТ «УкрСиббанк» за 2015-2017 роки, слід зазначити, що зобов'язання з кредитування у розрізі валют знаходиться у хорошому стані. Кредитний портфель за період 2015-2017 років збільшився майже за майже всіма видами валют. Кредитний портфель за період 2015-2017 років збільшився за такими видами валюти, як: гривня на 207 674 тис. грн., або на +144,86%, долари США на 20 162 тис. грн., або на +53,82% та інша валюта збільшилась на 19 944 тис. грн, а ось євро, навпаки зменшилась на -52 464 тис. грн., або на 38,20%.

Проведено аналіз структури кредитів ПАТ «УкрСиббанк» за видами економічної діяльності у 2015-2017 рр. Найбільші вкладення капіталу банку відбулося в кредитування приватних осіб. В 2015 році частка таких операцій становила 9 799 386 тис. грн., або 41,0%, в 2016 році 9 054 577 тис. грн., або 34,0%, в 2017 році 8 745 384 тис. грн., або 31,0%. В більшості це надання коштів на придбання нерухомості чи транспорту, а також кредитування поточної діяльності фізичних осіб суб'єктів господарювання. Вагомі частки кредитів були спрямовані в такі сфери як: торгівлі та фінансів: у 2015 році становила 5 132 678 тис. грн., або 21,0%, у 2016 році кредити збільшились до 7 126 938 тис. грн., або 26,0%, у 2017 році кредити цієї сфери діяльності знову зросли до 8 345 072 тис. грн., або 29,0%.

Також, проведено аналіз структури кредитного портфелю банку з погляду якості кредитів. В більшості ситуація змінилась не на краще. Про це свідчить зменшення кредитів прострочених але не знецінених на -556 676 тис. грн.; знецінених кредитів, які оцінені на індивідуальній основі на -31 442 тис. грн., а ось кредити не прострочені та не знецінені, навпаки збільшились на 4 409 110 тис. грн. В загальній структурі ці кредити склали у 2015 році 24 748 765 грн., у 2016 році 24 748 765 грн. та у 2017 році 28 568 757 тис. грн. В динаміці порівняння 2015 рік з 2017 ці кредити значно зросли

– Розрахунок показників якості кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» дає змогу зробити такі висновки:

– коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку: у 2015 року спостерігається зниження коефіцієнта майже в 2 рази і відповідно зниження захищеності кредитів, що стосовно 2016-2017 роках спостерігалась також негативна тенденція, так як зменшення цього коефіцієнта свідчить про зниження захищеності кредитів власним капіталом;

– коефіцієнт якості кредитного портфеля, незважаючи на те що даний

– коефіцієнт має тенденцію до збільшення, слід зазначити що частка ризикованих кредитів в структурі кредитного портфелю банку незначна;

– коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку

– зменшується. Зменшення цього коефіцієнта вважається позитивним та свідчить про мінімальність ймовірності збитків у майбутньому;

– коефіцієнт проблемних кредитів (прострочені та сумнівні) показує частку проблемних кредитів у кредитному портфелі банку: збільшення темпів зростання значень цього показника свідчить про збільшення рівня кредитного ризику та неефективне управління кредитним портфелем банку.

Розрахунок показників, що дають змогу оцінити дохідність кредитних операцій та зробити наступні висновки:

- коефіцієнт дохідності кредитного портфеля: відповідно до розрахунків слід відзначити, що у 2016 року спостерігається зниження коефіцієнта, тим самим показує доходність вкладень у кредитний портфель, а саме скільки банк отримує доходів з кожної гривні виданих кредитів;

- коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку: даний коефіцієнт має тенденцію до зменшення, тим самим характеризує частку доходів, отриманих банком від надання кредитів, у загальних доходах банку від інших активних операцій;

- коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів: зростання значення цього коефіцієнта характеризує високий рівень банківського менеджменту, а також характеризує доходність відсоткової політики банку;

- коефіцієнт прибутковості кредитних операцій: незначне зменшення темпів цього коефіцієнта порівняно з темпами зменшення коефіцієнта дохідності кредитного портфеля та свідчить про зниження ефективності кредитної політики банку, а також показує, скільки відсоткового прибутку припадає на одну гривню розміщених у кредитний портфель ресурсів;

- показник, який дає змогу проаналізувати мінімальну різницю між ставками за активними та пасивними операціями - чистий спред: зменшення показника показує різницю між ціною придбання ресурсів та їх розміщенням у дохідні активи (переважно у кредитний портфель).

У третьому розділі «Заходи щодо зниження ризику кредитного портфеля банку» проаналізовані проблеми управління кредитним портфелем банків України, запропоновані шляхи їх подолання, розглянуто резервування як метод зниження ризикованості кредитного портфеля, а також впроваджено створення ситуаційного центру управління проблемними кредитами ПАТ «УкрСиббанк».

Від структури і якості кредитного портфеля значною мірою залежить стабільність, репутація та фінансовий успіх. Тому банку необхідно аналізувати якість позичок, проводити незалежні експертизи великих кредитних проектів і заходів, виявляти випадки відхилення від законної кредитної політики.

Сучасна кредитна діяльність комерційних банків України має таку основну негативну характеристику, як підвищений ризик, що породжений такими факторами:

- неконтрольована інтенсивність капіталізації виробничих відносин, яка спричинила негативні соціально-економічні наслідки;

- недостатня структурованість кредитного і фінансового ринків (основна маса кредитних організацій – це структури, котрі не змогли визначити власну професійну орієнтацію);

- загострення кризи платоспроможності виробничих підприємств та організацій – стратегічних клієнтів і позичальників банків;

- відсутність інституціональних та фінансових умов іпотечного кредитування фізичних і юридичних осіб, що стримує активність стратегічних та фінансових інвесторів, які не виявляють інтересу до акцій «безземельних» підприємств;

- брак практичного досвіду й професійної підготовки спеціалістів для роботи в умовах ринкової конкуренції;

– застаріла нормативно-законодавча база, необхідна для регулювання кредитних відносин і банківської діяльності.

Існують заходи, щодо зниження кредитного ризику: уникнення ризику (свідоме рішення не наражатися на певний вид ризику); запобігання втратам (виконання дії, метою яких є зменшення вірогідності втрат і мінімізація їх наслідків); взяття ризику «на себе» (покриття збитків за рахунок власних ресурсів); перенесення ризику (перекладання ризику на інших суб'єктів, що здійснюються за допомогою хеджування).

К методам мінімізації кредитного ризику відносять: установлення лімітів кредитування; вивчення та оцінка якості позичальника; забезпечення кредитів; оперативність при стягненні боргу; страхування кредитів; диверсифікація кредитних вкладень.

Рекомендований розмір резервування під кредитні операції становитиме 6 485 757 (тис. грн.), за даними фінансової звітності ПАТ «УкрСиббанк» розмір резерву у 2017 р. склав 6 347 353 (тис. грн.), що на 138 404 (тис. грн.) менше. Коефіцієнт якості кредитного портфеля збільшиться на 0,02, що позитивно вплине на загальні результати кредитної діяльності аналізованого банку. Дані кредити на даний момент часу надаються в середньому по ставці 17%. Отже, розмір перевищення пропонованих розмірів резервів над фактичними при використуванні їх для міжбанківського кредитування по виду кредиту – овернайт, забезпечить банку наступний розмір додаткового доходу 23 529 тис. грн.

Таким чином, запропонована політика управління кредитним ризиком дозволить з одного боку зменшити розмір кредитного ризику на 2%, з другого – дозволить отримати додатковий дохід в розмірі 23 529 тис. грн. за умови наявного в найбільш ліквідній формі резерву під кредитні операції.

Доцільним та ефективним механізмом ліквідації простроченої заборгованості є створення комерційним банком ситуаційного центру управління проблемною заборгованістю за кредитними операціями. Одним з напрямків діяльності ситуаційного центру є зниження рівня неповернення кредитів та зменшення розміру сформованих резервів.

Після створення ситуаційного центру управління проблемними кредитами значно покращиться структура кредитного портфелю банку. Так, питома вага стандартної заборгованості збільшиться на 6,31% за рахунок зменшення розміру нестандартної заборгованості з більшим показником кредитного ризику портфелю банку.

Таким чином, бачимо, що нестандартна заборгованість в результаті впровадження запропонованого заходу зменшилася на -1 801 234 тис. грн., або -6,31 п. п., це сталося за рахунок зменшення кредитів під контролем на -171 529 тис. грн., або -0,6 п. п. субстандартних кредитів на -68 339 тис. грн., або на -0,24 п. п.; сумнівної заборгованості на -40 192 тис. грн., або -0,14 п. п. (найзначніше зменшення в групі нестандартної заборгованості); та безнадійної заборгованості на -1 521 174 тис. грн., або -5,33 п. п.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання – покращення кредитного портфеля банку, що виявляється у розробці відповідних пропозицій щодо зниження ризикованості кредитного портфеля. Зміст основних висновків і рекомендацій полягає в наступному.

1. У роботі уточнено сутність поняття «кредитний портфель», його значення і завдання. Таким чином, Кредитний портфель - це сукупність виданих позик, які класифікуються на основі критеріїв, пов'язаних з різними чинниками кредитного ризику або способами захисту від нього. Сутність кредитного портфеля розглядається також через його функції, до яких відносять: розподільну та перерозподільну; заміщення грошей кредитними операціями; об'єднання кредитів; мінімізації кредитного ризику; розширення та диверсифікації доходної бази банку. За об'єктами кредитування кредитний портфель банку поділяється на такі види: портфель комерційних кредитів, інвестиційних, вексельних, іпотечних та споживчих кредитів. За строками кредитування виокремлюють кредити до запитання (онкольні) та строкові. У свою чергу, строкові кредити комерційних банків поділяються на короткострокові (строком до одного року), середньострокові (строком від одного до трьох років) та довгострокові (понад трьох років).

2. Визначено, що інформаційне забезпечення кредитної діяльності банку є сукупністю відомостей, що характеризують нормативно-правову базу банківського кредитування, основні макроекономічні параметри функціонування економічної системи, сегмент кредитного ринку, на якому працює банк (інформація про реальних та потенційних позичальників, конкурентне середовище, ринкову кон'юнктуру, стан і тенденції розвитку ринку), кредитний процес та стан кредитного портфеля установи тощо. Інформаційне забезпечення кредитної діяльності банківської установи формують різноспрямовані інформаційні потоки: інформація, що надходить до установи банку ззовні з певних джерел (від Національного банку, позичальників, клієнтів, контрагентів, рейтингових агентств, інших фінансових установ, органів статистики, податкових органів і таке інше) та інформація, яку формують безпосередньо в установі банку, – систематизують, опрацьовують, аналізують – слугує базою для прийняття управлінських рішень та передається назовні у форматі оперативного сповіщення позичальників, оприлюднення показників фінансової і статистичної звітності.

3. Визначено, що у ході аналізу кредитного портфеля банку можуть використовуватися найрізноманітніші методики та способи аналізу кредитного портфеля банку. Процес формування і розробки плану дуже важливий, оскільки створює припущення бачення кредитного портфеля. Планування - це багаторівнева діяльність, яка включає стратегічне планування (ідеї, концепції, завдання і підходи до формування та функціонування кредитного портфеля), тактичне планування (визначення заходів і завдань щодо виконання стратегії) і фінансове планування (розробка бюджетів кредитної діяльності та конкретних фінансових нормативів). Важливим аспектом ефективної діяльності комерційного банку є формування його кредитного портфеля, оскільки позичкові операції приносять основну частину

прибутку банку. Для цього повинна бути проведена відповідна система ефективних методів управління кредитним портфелем банку. Особливу увагу слід приділяти методам, які дозволяють знизити ймовірність реалізації кредитного ризику портфеля банку, до яких відноситься диверсифікація і лімітування кредитного портфеля банку і методи, забезпечують зниження масштабу втрат при реалізації ризику кредитного портфеля банку, що включають в себе резервування і страхування.

Існують показники, що дають змогу оцінити ризик кредитного портфеля, а саме: коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку; коефіцієнт якості кредитного портфеля (захищеності позик); коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку; коефіцієнт проблемних кредитів; коефіцієнт доходності кредитного портфеля; коефіцієнт частки відсоткових доходів у загальній сумі доходів банку; коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів; коефіцієнт прибутковості кредитних операцій; показник, який дає змогу проаналізувати мінімальну різницю між ставками за активними та пасивними операціями.

4. Аналіз за підсумками 2016 року показав, що чисті активи банківської системи України збільшилися несуттєво. Їх обсяг станом на 01.01.2017 р. Відповідав 1,256 млрд. грн. проти 1,254 млрд. грн. на початок року. Водночас з початку 2017 року їх обсяг також зріс до 1,266 млрд. грн. Ключовим фактором коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, поряд із виведенням частини комерційних банків з ринку, рухом клієнтських коштів та скороченням кредитних портфелів.

5. Що стосовно аналізу кількості кредитів виданих у 2017 році, то вони збільшилися на 3 819 992 тис. грн. або на 15,44%. На збільшення цього показника вплинули усі статті кредитного портфелю банку. При цьому: інші строкові кредити збільшилися у 2017 році на 5 032 048 тис. грн., або на 42,18%; зросли овердрафти на 154 014 тис. грн., або на 89,30% порівняно з 2015 роком, що стосовно іпотечних кредитів на купівлю нерухомості, то вони сильно зменшилися на -2 194 532 тис. грн., або на -27,30% та інші кредити на іпотеку також зменшилися на -178 990 тис. грн., або на 4,89%.

6. Роздрібний клієнтський кредитний портфель протягом 2017 року зріс на 6,6% та склав 174,18 млн. грн. Значний вплив на динаміку показника мала тенденція до зниження вартості кредитного ресурсу (з початку року середня ставка за кредитами домогосподарств в національній валюті скоротилася з 30,5% до 27,0% на 01.01.2018 р.).

Зобов'язань з кредитування у розрізі валют, то вони знаходиться у хорошому стані. Кредитний портфель за період 2015-2017 років збільшився майже за майже всіма видами валют. Кредитний портфель за період 2015-2017 років збільшився за такими видами валюти, як: гривня на 207 674 тис. грн., або на +144,86%, долари США на 20 162 тис. грн., або на +53,82% та інша валюта збільшилась на 19 944 тис. грн, а ось долари, **навпаки зменшилась** на -52 464 тис. грн., або на 38,20%.

7. Структура кредитного портфелю банку з погляду якості кредитів в більшості змінилась **не на краще. Про це свідчить зменшення** кредитів прострочених але не знецінених на -556 676 тис. грн; знецінених кредитів, які оцінені на індивідуальній

основі на -31 442 тис. грн., а ось кредити не прострочені та не знецінені, навпаки збільшилися на 4 409 110 тис. грн. В загальній структурі ці кредити склали у 2015 році 24 748 765 грн., у 2016 році 24 748 765 грн. та у 2017 році 28 568 757 тис. грн. В динаміці порівняння 2015 рік з 2017 ці кредити значно зросли.

8. Проведений аналіз структури кредитів ПАТ «УкрСиббанк» за видами економічної діяльності у 2015-2017 рр. показав наступне: найбільші вкладення капіталу банку відбулося в кредитування приватних осіб. В 2015 році частка таких операцій становила 9 799 386 тис. грн., або 41,0%, в 2016 році 9 054 577 тис. грн., або 34,0%, в 2017 році 8 745 384 тис. грн., або 31,0%. В більшості це надання коштів на придбання нерухомості чи транспорту, а також кредитування поточної діяльності фізичних осіб суб'єктів господарювання.

Вагомі частки кредитів були спрямовані в такі сфери як: торгівлі та фінансів: у 2015 році становила 5 132 678 тис. грн., або 21,0%, у 2016 році кредити збільшились до 7 126 938 тис. грн., або 26,0%, у 2017 році кредити цієї сфери діяльності знову зросли до 8 345 072 тис. грн., або 29,0%.

9. Проведено аналіз коефіцієнтів що дають змогу оцінити ризик кредитного портфеля з наступними висновками: коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку має негативну тенденцію так як зменшення цього коефіцієнта свідчить про зниження захищеності кредитів власним капіталом; коефіцієнт якості кредитного портфеля показав тенденцію до збільшення, це доказує про те, що частка ризикованих кредитів в структурі кредитного портфелю банку незначна; коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку зменшується. Зменшення цього коефіцієнта в динаміці вважається позитивним явищем та свідчить про зниження ймовірності збитків у майбутньому. Що стосовно, коефіцієнта проблемних кредитів, який показує частку проблемних кредитів у кредитному портфелі банку, то збільшення темпів зростання значень цього показника свідчить про збільшення рівня кредитного ризику та неефективне управління кредитним портфелем банку; коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів зростає та характеризує високий рівень банківського менеджменту; показник, який дає змогу проаналізувати мінімальну різницю між ставками за активними та пасивними операціями, то його зменшення показує різницю між ціною придбання ресурсів та їх розміщенням у дохідні активи (переважно у кредитний портфель).

10. Розроблено заходи щодо ризикованості кредитного портфеля банку.

Формування та управління кредитним портфелем є одним з основоположних пріоритетних напрямків у діяльності банку. Оптимальний, якісний кредитний портфель впливає на ліквідність банку та його надійність. Надійність важлива для акціонерів, підприємств, населення, які є вкладниками і користуються послугами банку. Фінансова нерівновага знижує загальну довіру до кредитної системи держави, а це відчувається і в інших секторах економіки. Від структури і якості кредитного портфеля значною мірою залежить стабільність, репутація та фінансовий успіх. Тому банку необхідно аналізувати якість позичок, проводити незалежні експертизи великих кредитних проектів і заходів, виявляти випадки відхилення від законної кредитної політики.

До традиційних внутрішніх способів зниження кредитного ризику відносять: аналіз кредитоспроможності позичальника; формування банком резервів на покриття кредитних ризиків.

Зовнішні способи зниження ризику кредитування щодо позичальника свідчать про те, що банк прагне до перерозподілу ризику шляхом перекладання частини ризику на інші суб'єкти чи об'єкти правовідносин. До зовнішніх належать способи забезпечення повернення позики і такі методи як страхування, порука, гарантія, лімітування, резервування. Крім цього, у сучасних умовах широко використовується і такий вид забезпечення повернення кредиту, як страхування. Страхування є однією зі складових механізмів мінімізації ризиків при кредитуванні.

Таким чином, ми можемо запропонувати такі заходи, спрямовані на вдосконалення управління кредитним портфелем вітчизняних комерційних банків:

при кредитуванні доцільно застосовувати системний підхід до управління ризиками; при здійсненні диверсифікації як одного із головних і універсальних методів управління кредитним ризиком, на наш погляд, необхідно поєднувати кредитування позичальників із різних галузей та внутрішньо регіональне розосередження банківської кредитної активності; при вирішенні питання щодо проблемних кредитів варто використовувати методи оптимізації кредитного портфеля, які враховують ризик неповернення коштів; банкам в Україні потрібно створити принципово нову міжбанківську інформаційну систему (систему «карт позичальників»), яка б містила всі аспекти інформації про позичальників, що входять до групи кредитного ризику, але мають бажання отримати кредит.

11. Розроблено резервування як метод зниження ризикованості кредитного портфеля. Динамічний створений резерв є різновидом загального створеного резерву, який міняється протягом економічного циклу. Він нарощується в сприятливій економічній ситуації і витрачається в періоди спадів, щоб забезпечити достатні резерви протягом усього терміну існування фінансового інструменту. Створення динамічних резервів є новою концепцією. У більшості країн світу дозволяється використовувати заставне забезпечення для зменшення об'єму створюваних резервів, але не існує простої і однозначної відповідності між ринковою вартістю заставного забезпечення і компенсацією, яку воно може забезпечувати. Банк визначає показник ризику за кредитом, наданим боржнику – юридичній особі в межах установленого діапазону з урахуванням динаміки фактичних значень інтегрального показника, коефіцієнта покриття боргу, якості менеджменту боржника – юридичної особи, ринків збуту продукції, наявності бізнес-планів, визначених рейтингів боржника – юридичної особи (за наявності) та інших подій та обставин, що можуть вплинути на своєчасність і повноту погашення боргу.

Національний банк може надавати банкам кредити овернайт: під забезпечення державними облігаціями України (крім облігацій зовнішньої державної позики України) або депозитними сертифікатами (кредит овернайт під забезпечення); без забезпечення (кредит овернайт бланковий). Метою таких кредитів є згладжування тимчасових коливань ліквідності банків і оперативне регулювання грошово-кредитного ринку.

12. Розроблено створення ситуаційного центру управління проблемними кредитами, який у своїй діяльності управління проблемною заборгованістю зобов'язаний керуватися чинним законодавством, нормативними актами Національного банку України, статутом, рішеннями правління, іншими нормативними документами банку і положенням про підрозділ. Варто спеціально підкреслити, що мова йде про роботу винятково легальними методами, що строго відповідають вимогам чинного законодавства. Ситуаційний центр повинен брати активну участь у розробці внутрішніх нормативних документів банку, у межах своєї компетенції направляти обов'язкові для виконання філіями банку вказівки і роз'яснення. Слід зазначити, що до розсилання методичного матеріалу варто підходити досить акуратно, тому що конфіденційність інформації і можливість неоднозначного тлумачення директив у випадку їхнього несанкціонованого розголошення можуть привести до небажаних наслідків і навіть конфліктів із зовнішніми організаціями. В результаті створення ситуаційного центру управління проблемною заборгованістю в аналізованому банку прогнозується зменшення розміру нестандартної заборгованості за думками аналітиків на 20-30%. Таким чином, бачимо, що нестандартна заборгованість в результаті впровадження запропонованого заходу зменшилася на -1 801 234 тис. грн., або -6,31 п.п., це сталося за рахунок зменшення кредитів під контролем на -171 529 тис. грн., або -0,6 п.п. субстандартних кредитів на -68 339 тис. грн., або на -0,24 п.п.; сумнівної заборгованості на -40 192 тис. грн., або -0,14 п.п. (найзначніше зменшення в групі нестандартної заборгованості); та безнадійної заборгованості на -1 521 174 тис. грн., або -5,33 п.п. В свою чергу, за рахунок структурування кредитного портфелю банку шляхом створення ситуаційного центру управління проблемними кредитами, зменшаться й обсяги резервування.

Таким чином, можна зробити загальний висновок про економічну доцільність та ефективність створення ситуаційного центру управління проблемними кредитами ПАТ «УкрСиббанк» з метою покращення роботи з простроченими кредитами та підвищення платіжної дисципліни позичальників, зниження кредитного ризику банківської установи.

В результаті створення центру значно покращиться структура кредитного портфелю банку та збільшиться прибуток від кредитних операцій. Тому одним із перспективних та найважливіших напрямів діяльності комерційних банків на сучасному етапі є використання нових підходів для вдосконалення управління врегулюванням проблемною заборгованістю, в тому числі, створення банками ситуаційних центрів управління проблемною заборгованістю юридичних та фізичних осіб за кредитними операціями.

СПИСОК ОУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Матеріали доповідей на конференціях

1. Пічугіна О.С. Специфіка фінансового планування і особливості розробки прогнозних форм звітності / О.С. Пічугіна, // Модернізація фінансово-кредитної системи України: виклики глобалізації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (24 березня 2017 року). – Кривий Ріг: ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2017. – с. 168 – 171.
2. Пічугіна О.С. Контролінг як інструмент фінансового управління на підприємстві / Н. М. Михайличенко, О.С. Пічугіна // Студентський вісник ДДМА: тематичний збірник наукових праць. – Краматорськ: ДДМА, 2016. – с. 121 – 123.
3. Пічугіна О.С. Факторинг як перспективний інструмент фінансування / Н. М. Михайличенко, О.С. Пічугіна // Збірник тез XVI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів «Політ. Сучасні проблеми науки», 6 – 8 квітня 2016 р. – Київ, 2016. – С. 127 – 130.
4. Пічугіна О.С. Проблеми та перспективи розвитку кредитних відносин в Україні як важливого механізму фінансування / Н. М. Михайличенко, О.С. Пічугіна // Матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Актуальні питання сталого розвитку національної економіки», 26 листопада 2015 р., м. Київ. – К.: Київський університет ім. Бориса Грінченка, Інститут суспільства. – с. 30 – 32.
5. Пічугіна О.С. Підвищення ефективності діяльності кредитних установ на ринку фінансових послуг / Ю.М. Дьячкова, О.С. Пічугіна // Збірник матеріалів третьої Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Тридцять треті економіко-правові дискусії», 2018 р.
6. Пічугіна О.С. Факторинг як особливий кредитний продукт / Н. М. Михайличенко, О.С. Пічугіна // Студентський вісник ДДМА: тематичний збірник наукових праць. – Краматорськ: ДДМА, 2017. – с. 91 – 93.
7. Пічугіна О.С. Іпотечне кредитування як особлива область / Н. М. Михайличенко, О.С. Пічугіна // Студентський вісник ДДМА: тематичний збірник наукових праць. – Краматорськ: ДДМА, 2019 р.

АНОТАЦІЯ

Пічугіна О.С. «Дослідження кредитного портфеля комерційного банку та розробка заходів щодо зниження ризикованості» – на правах рукопису.

Магістерська робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2018.

Магістерську роботу присвячено вирішенню актуального наукового завдання - розробки заходів щодо зниження ризикованості кредитного портфеля комерційного банку.

Визначено теоретичні та методичні основи аналізу кредитного портфеля комерційного банку.

Проведено аналіз кредитного портфеля банків України та ПАТ «УкрСиббанк».

Розроблено заходи щодо зниження ризикованості кредитного портфеля ПАТ «УкрСиббанк» за рахунок впровадження методики резервування та створення ситуаційного центру управління проблемними кредитами ПАТ «УкрСиббанк».

***Ключові слова:** кредит, кредитний портфель, кредитний ризик, «під-контролем» кредитні операції, ситуаційний центр.*

АННОТАЦИЯ

Пичугина А.С. «Исследование кредитного портфеля коммерческого банка и разработка мероприятий по снижению рискованности» - на правах рукописи.

Магистерская работа для получения образовательно-квалификационного уровня «магистр» по специальности 072 - Финансы, банковское дело и страхование. - Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2018.

Магистерскую работу посвящено решению актуальной научной задачи - разработки мероприятий по снижению рискованности кредитного портфеля коммерческого банка.

Определены теоретические и методические основы анализа кредитного портфеля коммерческого банка.

Проведен анализ кредитного портфеля банков Украины и ПАО «УкрСиббанк».

Разработаны мероприятия по снижению рискованности кредитного портфеля ПАО «УкрСиббанк» за счет внедрения методики резервирования и создания ситуационного центра управления проблемными кредитами ПАО «УкрСиббанк».

***Ключевые слова:** кредит, кредитный портфель, кредитный риск, «под-контролем» кредитные операции, ситуационный центр.*

SUMMARY

Pichugina O.S. "Investigation of the commercial bank's loan portfolio and development of measures to reduce riskiness" - On the rights of the manuscript.

Master's work on obtaining an educational qualification level "Master" in the specialty 072 - Finance, Banking and Insurance. - Donbas State Machine-Building Academy of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2018.

The master's work is devoted to the solution of the actual scientific problem - to develop measures to reduce the riskiness of a commercial bank loan portfolio.

The theoretical and methodological bases of analysis of the loan portfolio of commercial bank are determined.

The analysis of the loan portfolio of Ukrainian banks and PJSC "UkrSibbank" was conducted.

Measures have been developed to reduce the riskiness of the loan portfolio of PJSC "UkrSibbank" due to the implementation of the redemption technique and the creation of a situational trouble credit management center at PJSC "UkrSibbank".

Key words: *credit, loan portfolio, credit risk, "under-control" credit operations, situational center.*